

ПРИЛОЗИ

Др Паво Живковић

УЧЕШЋЕ БОСАНСКЕ ВЛАСТЕЛЕ У ДИОБИ КОНАВАЛА

Дубровачка Република сведена на градске зидине и свега неколико квадратних километара површине изван њих, током четрнаестог и петнаестог столећа уложила је сву своју дипломатску вјештину на проширење граница своје територије. Прва њена проширења услиједила су 1333. године, када је од српског краља Душана и босанског бана Стјепана II Котроманића добила Стон. Двадесетак година касније од српског цара Уроша добили су уски појас земље од Љуте до Курила. Под сам крај XIV столећа са босанским краљем Остојом, одмах по његовом ступању на пријесто, ступили су у преговоре око куповине Сланског приморја. Повељу о уступању споменутог посједа Дубровчанима Остоја је издао 15. јануара 1399. године. Према тој даровници, Дубровчани су добили: »Земље од Курила до Стона са свим селима и засецима, свим међама и људима.«¹⁾ Неколико година касније (тачније 1405) добили су од Босанаца и село Лисац са два засека Имотица и Трновица, након дужих преговора и нагађања које су имали с војводом Сандаљем и босанским краљем Твртком II Твртковићем.²⁾

1.) Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/1* Београд – Ср. Карловци 1929, 420 – 423 (даље: *Повеље и писма*)

2.) Након више од једне године преговора са Сандаљем, коначно им је уз пристанак војводе краљ Стјепан Твртко II Твртковић потврдио споменуто село и два засека једном повељом издатом јуна 1405. године. *Повеље и писма I/1*, 493 – 495.

Далеко више потешкоћа имали су Дубровчани око задобијања (куповине) жупа Конавала. Своје претензије на проширење на овај териториј испојили су Дубровчани још у вријеме босанско-угарских ратова, вођених у првој деценији петнаестог стољећа. Дубровачка Република је очекивала да би уз помоћ угарског краља Жигмунда, и уз његову приволу, могла посјести овај териториј. Прве вијести о њиховим акцијама усмјереним ка том циљу потичу из 1407. године, када је угарски краљ с војском боравио у Босни. Дубровчани су очекивали да би у потпуном расулу Босне могли искористити прилику да се дочепају Конавала и тако остваре своје планове. Акције око посједања овог територија обновили су они средином 1408. године, када је у рату Босанаца и Мађара била нешто повољнија ситуација на страни Угарске. Своје поклицаре упутили су они на угарски двор са задатком да испослују потврђивање Конавала и Драчевице, или барем, само, Конавала.³⁾ Ови њихови покушаји остали су без очекиваних резултата. Били су принуђени да их обнове и у току 1410. године, опет посредством посланика које упућују на Жигмундов двор. Међутим, узалудна су била сва та њихова мољакања и настојања. Угарски краљ, све и да је хтио, није им могао помоћи, јер су те двије жупе биле власништво босанских феудалаца: војводе Сандаља и кнеза Павла Раденовића. Жигмунд их је савјетовао да ступе у директне преговоре с власницима без ичије посредничке улоге, и да Конавале купе за новац. Дубровчани су заиста, након извјесног времена, ступили у преговоре, који су, истини за вољу, текли веома споро и с великим потешкоћама. Нису они наишли у први мах на одобравање власника тог територија, тако да су били принуђени дуги низ година водити преговоре уз велике издатке који су ишли на даривања свих посредника који су у њима били укључени. Били су принуђени на даривања и подмићивања најугачнијих личности на двору Павловића и Косача.

У вријеме жестоких унутрашњих сукоба у Босни војвода Сандаљ, непријатељски расположен према новом босанском краљу Стјепану Остојићу, понудио је Дубровачкој Републици да им прода своју половицу Конавала. Дубровчанима се тако указала прилика да се домогну барем половине ове Жупе, за којом су тежили скоро пуне три деценије. Упркос ризику (нису они знали како ће на цијелу ту ствар реагирати краљ Стјепан Остојић и војвода Петар Павловић), прихватили су приједлог војводе Сандаља и одмах пожурили да с њим среде ствар о куповини његовог дијела Жупе. Одлучили су да приме његов дио Конавала, макар и без пристанка и потврде краља Стјепана Остојића. Након краткотрајних преговора у јуну 1419. године биле су измијењане повеље. За свој дио Конавала војвода Сандаљ је добио у готову 12.000 дуката, палачу у њиховом граду, насљедно дубровачко племство, комад земље у Конавлима, и сталан годишњи трибут у износу од 500 перпера.⁴⁾ Велике потешкоће су наступиле за Дубровчане при њиховом покушају да запосједну купљени териториј. У почетку су сметње долазиле и од самог краља Стјепана Остојића, затим војводе Петра, а касније и Радосава Павловића, и, напокон, од тамошњег становништва које се највише и опирало да уђе у састав Дубровачке Републике. На крају им је ипак пошло за руком да испослују пристанак и самог краља Босне, искори-

3.) L. Thallóczy – J. Gelčić, *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest 1887, 177 – 178, 181 – 182.

4) *Повеље и писма* 1/1, 298 – 301.

стивши привремено примирје до кога је дошло у односима Стјепана Остојића, војводе Сандаља и Петра Павловића.

Подјела купљеног земљишта и његово аграрно уређење могло је од стране Дубровчана, бити проведено тек 1423. године, и то након много перипетија и потешкоћа које су имали с тамошњим становништвом. У Конавлима су биле учестале побуне које је подстицао и сам војвода Радосав Павловић. Почетком јануара 1423. године приступили су Дубровчани првој подјели Конавала, од три колико их је свеукупно било. Приликом прве диобе Дубровачка Република се руководила начелима која су била снази још при подјели полутока Пељешца са Стоном. Основни предувјет за добијање комада земље је био да посјед могу добити само дубровачка властела, и изузетно један дио грађана. Цјелокупна земља се дијелила коцком у присуству комисије која је била именована од стране Малог вијећа.⁵⁾

У првој диоби Конавала учешће је узело око 66 најугледнијих породица из конављанске Жупе сврстане у три категорије, према величини добијеног посједа, а тај се кретао од дванаест, шест и три златице или солде, било да се ради о ораницама, виноградима или вртovima. Заједио са земљом код подјеле добијали су учесници и кућу са обором.

Код ове прве диобе судјелују и неки од истакнутих Босанаца, краљ Твртко II Твртковић и војвода Сандаљ са братом и синовцем. Босански краљ је том приликом добио један »цијели дио« и »једну четвртину«, а војвода Сандаљ с братом и синовцем пети дио дечене.⁶⁾ Није нам сасвим јасно колико је износио тај »дио« што су га краљ и војвода Сандаљ добили код прве диобе Конавала. Величина »дијелова« у појединим крајевима Приморја била је различита. Тако, на примјер, на полутоку Пељешцу величина »јединог дијела« је износила једанаест златица или солди, према прорачуну који је извршио Драган Ролер.⁷⁾ На другој страни величина »дијела« у Конавлима према мјерењима и прорачунима Радосава Грујића износила је 24 златице.⁸⁾ Најчешће се величина »дијелова« кретала приближно око 16 златица, а једна »четвртина« је садржавала свега четири златице.⁹⁾ Усвајајући овакву врсту прорачуна произилази закључак да је Твртко II могао добити близу 20 златица,¹⁰⁾ док је војводи Сандаљу с бра-

5) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима од XIII до XV века*, Споменик СКА 66, Земун 1926. 3 – 123, 50.

6) *HAD: Acta Consilii Maioris II*, fol. 111', 2. 1 1423. Ordines dividendi partem Canalis collatam comuni Ragusii per regimini Bosne firmati in Maiori consilio:... Item de dando dominio regi Bosne partem unam et quarta unam (captum per 91, contra 2). Item de dando voyvode Sandagl et fratribus cum nepote, partes quinque minus quarta una (captum per 92, contra 1). (dalje: Cons. Maius) *HAD: Liber Viridis XXI* 11, fol. 139 – 140, 8. 1 1423. Ordines super contrata Canalis. (dalje: Lib. Virid.)

7) Д. Ролер, *Аграрно-производни односи на подручју Дубровачке републике од XIII до XV стољећа*, Загреб 1955, 196 – 200.

8) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, 52.

9) М. Благојевић, *Величина »делова« у Сланском приморју*, Историјски часопис XX, Београд 1973, 139 – 147, 143.

10) Једна златица имала је округло 1680 метара квадратних. М. Благојевић, *Величина »делова« у Сланском приморју*, 141.

том и синовцем припало четири »дијела« и четири »четвртине«. ¹¹⁾ Свеукупно је код прве диобе Конавала било 37 таквих »дијелова«. ¹²⁾

Било је до сада спорно гдје су то краљ Твртко II и војвода Сандаљ с братом и синовцем добили комад земље у Конавлима. За Твртка II Радосав Грујић сматра да је код ове диобе босански краљ добио посјед величине пет четвртина у Никулићима у Витаљини а други пет четвртина на сасвим другом крају у Дрвенику подно Површи. ¹³⁾ По свему судећи, нешто слично десило се и с војводом Сандаљем. И један и други су, сасвим сигурно, добили посјед под ораницом или виноградом, с обзиром на то да су пашњаци били заједничка својина, не само житеља тих села и области него и становника сусједне дубровачке Жупе. Код прве диобе Конавала не налазимо Радосава Павловића, што се и могло очекивати с обзиром на његове, не баш пријатељске, односе са Дубровачком Републиком у току 1423. године. Један од разлога његовог изостављања из диобе може бити и тај што су Дубровчани баш у то вријеме имали великих потешкоћа са њим, не само око његовог дијела Конавала, него, штавише, и код посједања Сандаљевог дијела који су легално купили. Највише је била спорна тврђава Сокол.

Након што су Дубровчани запосјели Сандаљев дио Конавала, настали су под сваку цијену да се домогну и Радосављева дијела. Обновили су преговоре с војводом Радосавом, али су код обнове имали доста муке и потешкоћа с обзиром на то да је овај био веома нестабилан у одлукама и врло превртљив човјек. Овим путем желио је Радосав да се домогне велике суме новца, али је истовремено жалио за својим посједом у Конавлима. Дубровчани су морали уложити доста труда, напора и средстава док, коначно, нису успјели привољети војводу Радосава да им прода свој дио. Након, скоро, једне деценије преговора, пошло им је за руком добити Радосављев пристанак да откупе и његов дио. Повеље о уступању тог територија биле су размијењене крајем децембра 1426. године. Као цијену за уступљени дио Конавала Радосав Павловић је од Дубровачке Републике добио: кућу бившег протовестијара Жорета Палмотића коју је требало да они обнове, затим, стални годишњи трибут у висини од 600 перпера, комад земље у Конавлима и у готову 13.000 дуката с тим да 6000 стави у Комуни на чување уз добит од 6%. ¹⁴⁾ За средничку улогу, овога пута су и неки његови племићи били одбарени од стране Дубровачке Републике. Радосављева властела која је имала извјесних заслуга у успјешном окончању преговора око тог територија добила је поклоне у новцу или комаду земље у Конавлима. Преговоре у име војводе Радосава у Дубровнику водили су, поред осталих: кнез Браило Тезаловић, војвода Радоје Љубишић, кнез Радослав Обрадовић и војвода Вукац Прибиловић. Сви су они од дубровачке владе добили по комад земље у том крају осим војводе Радоја Љубишића. Осим посједа, добили су и појачану награду у висини од 200 дуката осим Браила Тезаловића, који је сам добио 500 дуката. ¹⁵⁾

11) *Cons. Maius II*, fol. 111', 2. I 1423. (види садржај нап. 6) Успореди: Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, 58, нап. 58.

12) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, 53.

13) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, 56, нап. 47.

14) *Повеље и писма* I/1 607 – 612.

15) В. Ћоровић, *Како је војвода Радосав Павловић продавао Дубровчанима Конавље* (1423 – 1427), *Годишњица Николе Чупића* 35, Београд 1927, 73 – 110 – 106.

Тек када су Дубровчани успјешно окончали послове око размјене повеља с Радосавом Павловићем и коначно запосјели тај териториј, могли су приступити извршењу подјеле и другог дијела тог територија. Као што је то био случај код прве диобе, и овога пута је извршено ждребање у коме судјелују и Босанци. По том принципу по комад земље у Конавлима добили су краљ Твртко II и војвода Сандаљ са синовцем. Од оваквог начина подјеле, једино је био изузет војвода Радосав Павловић. Њему је дато на вољу да бира децену у којој ће бити смјештен његов посјед, али му је при том скренута пажња да ни он ни било ко од Босанаца не може добити земљу у Ободу и Цавтату.¹⁶⁾

У другој диоби Конавала, према одлуци дубровачког Великог вијећа, од стране Босанаца судјелују: краљ Твртко II, војвода Сандаљ, Радосав Павловић и тројица Радосављевих племића (Браило Тезаловић, Радосав Обрадовић, звани Бан и Вукашин Прибиловић). Босански краљ је добио један цијели »дио« и »четвртину«.¹⁷⁾ Унутар децене војводе Радосава Павловића по комад земље су добили: кнез Браило Тезаловић, Радосав Обрадовић и Вукац Прибиловић.¹⁸⁾ Војвода Сандаљ је том приликом добио исто толико колико и сваки други дубровачки властелин по принципу подјеле која је извршена у првој диоби Конавала 1423. године.¹⁹⁾

С обзиром на то да је земља у Конавлима извршена ждребањем, а таквом начину подјеле био је подложен и сам босански краљ Твртко II, није случајност што је он добио посједе на сасвим супротним крајевима тог територија. Код ове подјеле Твртко II је добио посјед у тридесет и првој децени која се простирала у Доњој Гори укључујући ту и село Никулиће, те крај око Ускопља.²⁰⁾ Радосав Павловић је добио посјед у двадесет петој де-

16) *Cons. Maius III*, fol. 159, 25. II 1427... Et si nihil superesset quod tunc illiud decenum debeat compleri de illis qui videbuntur donatione cum conditione quod ante quod sortes ponantur hoc decenum assignatur ubicumque placuerit dicto vojvode Radossavo predicto Obod et Zap-tath, sermo in Obod et Zapath istid decenum non possit habere partem neque zontam.

17) *Cons. Maius III*, fol. 159, 25. II 1427... Item de dando domino serenissimo regi Bosne prout in parte alia habuit, videlicet partem unam et quarta unam. Item de faciendo unum decenum in quo debeant assignare vojvode Radossavo Paulovich partes quinque minus quarta una. Et id quod super facerit ad complementum decenorum quid debet esse comunis ut supra dictum est debeat prout in isto deceno.

18) *Cons. Maius III*, fol. 159, 25. II 1427... Item de dando Radossavo Obradovich dicto Ban partem unam.

Item de dando vojvode Volchaisio Pribilovich partem unam.

Item de dando Braillo Thesalovich partem unam. *Cons. Maius III*, fol. 170^r, 4. VI 1427. Pro Radossavo, Volchas et Braillo: Prima pars est de ponendo in deceno Radossavo Paulovich, Radossavum, Volcha et Braillo qui sic rogaverunt fieri si possibile est. Приједлог је усвојен великом већином гласова: 96:6. Спорно је било додјељивање посједа Радосаву Обрадовићу, и након извјесних нагађања коначно је одлучено да се и њему да комад земље. Одлука је донесена у Малом вијећу. HAD: *Acta Consilii Minoris IV*, fol. 59, 31. XII 1426 (1427). Pro Radossavo Obradovich: Captum fuit de donando Radossavo Obradovich unam partem in Canalis pro ut dabitur vojvode Volchassio et Braillo. *Lib. Virid. XXI/11*, 155 – 155^r, gl. 214., 25. II 1427. (садржај је исти као и у одлуци Великог вијећа).

19) *Lib. Virid. XXI/11*, fol. 139 – 140, чл. 17, 8. I 1423.

20) HAD: *Diversa Notariae XVI*, fol. 23, 14. XII 1428. Pro decena domino regi Bosne divisa: Divisio deceni trigesimi secundum de Nichulich in Dogna Gora. (даље: Div. Not.) У Вијећу умолених је одлучено да краљ и војвода Сандаљ добију посјед у Ускопљу. HAD: *Acta Consilii Rogatorum IV*, fol. 31^r, 2. VIII 1427... Et quod per textam extrahantur decena domini regis Bosne et vojvode Sandalii quibus duobus deceniis domini regis et vojvode Sandalii dentur zonte in Uscopje. Да је Твртко II заиста добио посјед у Никулићима, свједочи још један податак. HAD: *Liber Dotium Notariae V*, fol. 138, 23. IV 1438... alteram in deceno domini regis Bosne vocatus Nicolich...

цени који је такођер лежао у Доњој Гори, а у састав те десетине улазило је и село Дињиште. Унутар те децене били су смјештени и посједи његове властеле: војводе Радосава Обрадовића, кнеза Браила Тезаловића и војводе Вукца Прибиловића. Сваки од именованих је добио по четири четвртине у десетини војводе Радосава.²¹⁾ На крају, војвода Сандаљ је заједно с браћом и синовцем добио земљу у Ускопљу тамо гдје су били смјештени и краљеви посједи.²²⁾ По свему судећи, његова земља се само надовезивала на посјед Твртка II Твртковића.

Било је приједлога у Великом вијећу да краљ Твртко II добије земљу тамо гдје је добио и приликом прве диобе, али је нешто касније у Вијећу умољених заузето становиште да он посјед добије у Ускопљу.²³⁾ Нико од Босанаца, укључујући ту и краља, није могао добити земљу у Ободу и Цавтату, јер је тај териториј био власништво дубровачке владе.²⁴⁾ Ово због тога што су Дубровчани имали посебне планове око Цавтата који су имали намјеру каналом одвојити од копна. По свему судећи, из стратегијских разлога они су то и учинили нешто касније.

Посједи краља Твртка II на западу су граничили са земљом дубровачког властелина Мартола Цријевића, у средини с Клементом Бодачићем. Са једне стране, из Конавала, простирала се та краљева земља на брдо Комолац, а одатле све до посједа Томе Бунића истакнутог Дубровчанина и ишла је све до Павловог Брда. На посјед босанског краља се даље надовезује децена Вука Бобаљевића и Мартола Бинчетића. Твртков комад земље лежао је на равном терену и једним својим дијелом простирао се на Врачеву пољу наслањајући се на земљу Клемента Бодачића. Једна од његових ораница звала се Сливна и простирала се на исток све до међе Добре Бинчетића, а другим својим дијелом до посједа Марина Гучетића. На западу се краљева њива ширила све до децене Николе Пуцића. На њиву Сливна се даље надовезује друга по имену Равна која је, такођер, међила са земљом Клемента Бодачића, а са друге стране, са истока, надовезивао се посјед звани Павлово. Твртков посјед се простирао све до Пропратишта и Дубраве на једној страни, и куће извјесног Радоње и истакнутог дубровачког властелина Радина Илића у децени Никулића, на другој.²⁵⁾

Код све три диобе Конавала дубровачка влада је наложила да се израде међници од камена, а тамо гдје то није било могуће од камења онда од коља. Не ријетки су били случајеви рушења тих међника и помјерање граница посједа, због чега је дубровачка влада морала често да интервенира. У оваквој врсти посла често су учествовали и Босанци, као, на примјер Радоје Љубишић, на кога су се Дубровчани често жалили код војводе Радосава Павловића. Оваква појава је била најчесталија у вријеме конавоског рата (1430 – 1433. године), сукоба војводе Радосава и Дубровачке Републике.

21) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, 58/9, нап. 59.

22) *Cons. Rog. IV*, fol. 31', 2. VIII 1427. (види садржај напомене 20)

23) *Cons. Maius III*, fol. 159, 25. II 1427. *Cons. Rog. IV*, fol. 31', 2. VIII 1427.

24) *Cons. Maius III*, fol. 159, 25. II 1427.. *Primo de dando omnipotenti deo unum decenum integram pro ut datur fuitus alia parte sermo non habeat partem in Obod et cum hac additione quod ante qui sortes ponantur nostra donatio deliberet in quo loco debet esse dictum decenum... sermo in Obod et Zaptath istud decenum non possit habere partem neque zontam...*

25) *Div. Not. XVI*, fol. 23 – 28', 14. XII 1428.

Посједи што их је добио војвода Сандаљ простирали су се већим својим дијелом у Витаљини. У том крају је лежало неколико села међу којима треба споменути: Никулиће, Вишњиће, Жарковиће, Мислетиће, Верниће, те села у Доњој Гори: Виноградце, Кокоте, Вигње, Зироклич и друге. На Сандаљево посједе и села надовезује се даље земља војводе Радосава Павловића. Највећи дио његових посједа лежао је у Лугу, Површи и Конавлима, а нешто мањим дијелом у Витаљини и Равној Гори.²⁶⁾ Из изложеног се може јасно видјети да су посједи свих Босанаца, укључујући ту и краљеве били концентrirани у једној групи и да су се углавном надовезивали један на други.

И у посљедњој (трећој) диоби Конавала узели су учешћа најистакнутији представници политичког живота босанске државе средином XV стољећа. Овом диобом биле су обухваћене Планине које су се простирале у Конавлима, као и преостали дио опћинског земљишта с укупно 45 депенa.²⁷⁾ Дубровачка влада је првобитно планирала да се ова трећа диоба изврши још 1430. године,²⁸⁾ али због неповољних политичких прилика (рат с војводом Радосавом Павловићем под називом Конавоски рат) није се тада могла обавити. Протекло је више од једне деценије док коначно нису били створени повољни увјети да се она коначно обави 1442. године. У посљедњој диоби Конавала од стране Босанаца узели су учешће: краљ Твртко II (он је био једини који судјелује у све три диобе), војвода Стјепан Вукчић-Косача са синовима и војвода Иваниш Павловић са браћом Петром и Николом. Сваки од именованих је добио по један »дио« и једну »четвртину«.²⁹⁾ Твртков посјед који је овом приликом добио простирао се све до Луга и Дубе, раније децене војводе Сандаља. Једним својим дијелом граничио се тај краљев посјед са земљом Дубровчанина Марина Растића и његових синова, док се друга четвртина граничила с посједом Пасквала, сина Антонија Марота.³⁰⁾ На посједу краља Твртка II и Марина Растића лежало је село Челопек, које је између њих морало бити равномјерно подијељено, тако да је босански краљ добио 1/4 тог села, а споменути Дубровчанин са синовима 3/4.³¹⁾ Војвода Стјепан Вукчић са синовима је добио пет четвртина, а исто толико је добио и војвода Иваниш Павловић са браћом. Није нам, на жалост, познато гдје су били смјештени посједи Косача и Павловића које су овом приликом добили.

Конављанске планине које су овога пута биле обухваћене диобом смјештене су јужно од Завршја и Конавала и простирале су се све до за-

26) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима, прилог карта: Конавли у првој четврти XV века.*

27) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима, 53.*

28) *Lib. Virid. XXI/11, fol. 209 – 209^v. 24. VI 1442. Perche altre frate zoe a di quatro margio 1430 in Grande consegio fo presso de partis de terre in Comune nostro le Planine de la contrata nostra de Canal et de meter in quelle li Vlachi como a miser lo rector con el suo coseglio et cum lo conseglio de pregadi mei o paresse per lo siando hora pressa la parte in Grande conseglio de partir le dicte Planine provedemo et ordenemente che tute le dite Planine partir se debiano cum li modi et ordini et secondo ordinatamente de soto se dira zoe...*

29) *Lib. Virid. XXI/11, fol. 209^v, 24. VI 1442... Item che zaschadun gentilomo nostro Raguseo el qual sia cavo de casa intendando in questo la re di Bosina, voivode Stiepano cum li fioli et voivode Ivanis Paulovich cum li fradelli dare se debia parte una et quarta una.*

30) *Div. Not. XXVII, fol. 13^v – 17, 4. VI 1442.*

31) *Istro, fol. 17, 4. VI 1442... Item venne alli deti signor Re et a ser Marini Mi, de Resti com duy soy fioli dela quinta parzogna de terreni in Celopche le 3/4 dela segunda parte et terre parte et quarta parte.*

падних и сјеверних граница жупе Драчевица, данашње Суторине и Кривошија, па све до Влаха Риђани.³²⁾ То би био крај у данашњем требњском округу на тремеђи: Требиња, Конавала и Врсиња.³³⁾ Земља што су је добили Косаче и Павловићи, по свему судећи, простирала се у подножју планине Орјена, Малог и великог Штировника, Шиљевице, Добростице, Горње и Доње Врбање, Вардишта, Крушевице и других висоравни чија надморска висина премашује 1800 метара.³⁴⁾ То су највећим дијелом пашњаци с врло мало ораница. Према тамошњим уредбама сви пашњаци у Планинама и Конавлу били су заједничка својина. Отуда није чудо што су Дубровчани масовно насељавали Влахе-сточаре у том крају, дајући им широке повластице. Најучесталија појава настањивања влаха-сточара била је у вријеме рата са Радосавом Павловићем 1430 – 1433. године. И након подјеле која је извршена 1442. године у том крају су Дубровчани напасали стоку и насељавали своје становништво, и то не само сточаре ту стално настањене, него и људе из других области. Новопридошлом становништву, па и оним старосједиоцима, било је забрањено напасати стоку на ораницама како би се избјегло доношење штете власницима.

Добијене посједи, приликом све три диобе (1423, 1427 и 1442. године) користили су њихови власници директно или индиректно. Убирали су приходе с дароване им земље, а било је и таквих случајева да је она давана у закуп тамошњем становништву, односно дубровачким поданицима. Готово сваке године појављивали су се Босанци са захтјевом код дубровачке владе да им се исплате приходи са тамошње земље. Било их је и таквих који су добијени комад земље у Конавлима уступили неком од Дубровчана уз извјесну новчану накнаду, одричући се на тај начин земље заувјек. Један од тих је и Браило Тезаловић, који је свој комад земље продао угледном Дубровчанину Томи Бунићу и његовим синовима. Посједима краља Твртка се након смрти користио његов наслједник Стјепан Томаш, а земљом војводе Радосава, његови синови: Иваниш, Петар и Никола. Сандаљев дио добио је на уживање његов синовац Стјепан Вукчић-Косача, а након њега синови му. Шта је на крају било са свим тим посједима, није нам познато. Чини се да су их све приграбили Дубровчани у вријеме великог метежа који је захватио Босну 1463. године или нешто касније 1482. Након ишчежавања босанске државне самосталности посједи Босанаца у Конавлима постали су својина Дубровачке Републике која је господарила читавим овим територијем.

32) Власи Риђани су били настањени на тремеђи конављанских планина: Драчевици, Врсиња, у Добром Долу и по Јастребици. Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, 40, напош. 10.

33) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, 41, 11.

34) Р. Грујић, *Конавли под разним господарима*, прилог карта: Конавли у првој четврти XV века.